

А.О. Кучерявий, доктор педагогічних наук,
доцент,
І.І. Кузьмич, полковник, кандидат юридичних
наук,
О.О. Мітягін, полковник
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського

АКТУАЛЬНІ НАПРЯМИ ТА ТЕМИ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У КОНТЕКСТІ РЕФОРМ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Стаття присвячена розв'язанню проблеми цілісності підготовки до реформування військової освіти в умовах системних змін у Збройних Силах України. Сформульовано засадничі принципи визначення напрямів і тем науково-педагогічних досліджень у галузі військової освіти: актуальності, сучасності, системності, послідовності та наступності, практичної затребуваності результатів досліджень і можливості їх впровадження в практику освітньої та наукової діяльності навчальних закладів. З'ясовано вимоги керівних документів, що закладені в основу реформ Збройних Сил України та стосуються військової освіти. Встановлено найбільш актуальні напрями науково-педагогічних досліджень, відповідні теми та цільові орієнтири.

Ключові слова: Збройні Сили України, реформа, дослідження, військова освіта, принципи, напрям, тема.

Постановка проблеми. Національна система освіти України багата своїми традиціями та здобутками. Її сталий розвиток зумовлюється потребами суспільства та держави в різні історичні періоди. Сьогоднішній етап розвитку держави є взагалі етапом реформ, тому й освітня галузь природнім шляхом зазнає реформування. Це стосується й такої складової національної системи освіти, як військова. Саме її оновлення можна вважати лакмусовим папірцем позитивних змін у країні, адже їх можна вважати такими лише у разі одночасного реформування української армії, яка створюється наново зусиллями всього українського народу, та набуття системою освіти рис сучасної європейської, що відображає стан справ у країні в цілому. Отже, зміни у військовій освіті відбуваються паралельно з відповідними процесами в освітній політиці держави та в Збройних Силах України, що вимагає особливої уваги при проектуванні її реформи. Встановлення та визначення логічної послідовності покрокового реформування військової освіти вимагає одночасного врахування значної кількості чинників її розвитку, прогнозування перебігу реформ, вивчення відповідного досвіду в інших країнах та ін., що зумовлює наукову проблему цілісності підготовки до реформування військової освіти. Її розв'язання дозволить не допустити помилок при проектуванні реформи, проведення якої відбуватиметься на потребу не тільки Збройних Сил України, а й усього українського суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Традиційно наукові дослідження присвячуються розв'язанню певних наукових проблем, у тому числі, в галузі військової освіти. Зокрема, вченими розв'язувалися проблеми якості військової освіти, управління військовою освітою, вдосконалення інтеграційних процесів військової та цивільної освіти тощо [1–4]. Проте ці

дослідження проводилися, як правило, до введення в дію в червні 2016 року Стратегічного оборонного бюлетеня України [5], тож в них не визначалися перспективні напрями наукових досліджень з урахуванням цього документу. Існує й ряд робіт, присвячених університетській науці взагалі, в яких розв'язані певні проблеми її розвитку (зв'язку науки з інноваційним розвитком економіки, формування нових виробництв знань тощо) [6, 7]. Не заперечуючи цінність цих та інших досліджень, зауважимо, що вони не забезпечують розв'язання визначеної нами проблеми, адже не враховують специфіки військової освіти та особливостей її розвитку.

Метою статті є визначення актуальних напрямів досліджень у галузі військово-педагогічної науки, з урахуванням змістових особливостей реформ у Збройних Силах України. Задля досягнення цієї мети необхідно виконати такі завдання: сформулювати засадничі принципи, на яких повинен будуватися вибір напрямів і тем науково-педагогічних досліджень, з'ясувати вимоги керівних документів, що закладені в основу реформ Збройних Сил України, обґрунтувати найбільш актуальні напрями науково-педагогічних досліджень та схарактеризувати відповідні теми, опрацювання яких заплановано найближчим часом.

Виклад основного матеріалу. Принципи, на яких повинно відбуватися визначення актуальних напрямів науково-педагогічних досліджень в галузі військової освіти та відповідних тем, мають бути сформульовані з урахуванням певних обставин. Вочевидь, до цих обставин належать особливості реформи вищої освіти в Україні взагалі та сутність реформ Збройних Сил України. Відомо, що вектор реформам у вищій школі задає прийнятий Закон України “Про вищу освіту” [8]. Цим документом надається усім вищим навчальним закладам право автономії. Тому траєкторія розвитку вищої військової освіти може визначатися в середині військового відомства, що актуалізує проведення відповідних наукових досліджень зусиллями наукових підрозділів Міністерства оборони України. Реформи Збройних Сил України вимагають підготовки кадрів нової якості, що визначає перед вищою військовою школою та її науковим сегментом нові завдання. Проте зазначені обставини стосуються і реалізації інтересів суб'єктів науково-дослідної роботи, адже продуктивна наукова робота є можливою не лише за умови її цілепокладання, а й за умови наявності відповідного наукового ресурсного забезпечення, в першу чергу кадрового, достатнього для виконання відповідних цілей. Останні роки наука в Україні, особливо академічна, знаходиться в скрутному фінансовому становищі. Стають все гучнішими пропозиції формування наукових колективів лише навколо певних наукових проєктів. Звичайно, така практика поширена в світі, адже кожний проєкт є безпосереднім замовленням якоїсь установи та має окреме достатнє фінансування. Але зазначена форма організації наукових досліджень при цьому існує паралельно із фундаментальними дослідженнями в академічному секторі науки, який і є ресурсом, зокрема кадровим, для проведення дослідження за будь-яким замовленням. Крім кадрового забезпечення,

академічний сектор є необхідним і цінним для усього наукового простору тим, що саме в ньому створюється методологія наукових досліджень у певних галузях взагалі. З цього випливає необхідність підтримки та розвитку наукових шкіл, які й володіють всім необхідним ресурсним потенціалом для виконання окремих наукових завдань, зумовлених потребами сучасності. Тому в зазначених принципах повинно простежуватися забезпечення зв'язку між перспективою розвитку воєнно-педагогічної науки з огляду на сьогоденну актуальність досліджень та її здобутками і традиціями на рівні наукових шкіл. Відзначимо, що на відміну від кризового стану розвитку наукових шкіл у країні в цілому, у галузі воєнно-педагогічної науки відбуваються певні позитивні зміни: зусиллями Департаменту військової освіти, науки, соціальної та гуманітарної політики Міністерства оборони України (далі – ДВОНСГП МОУ) та центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського в березні 2016 року на базі відповідного відділу створено науково-дослідне управління проблем розвитку військової освіти та науки (Управління). Цим кроком підкреслено не тільки значущість досягнень наукового колективу, а й стратегічний курс держави на реформування військової освіти на підставі теоретичного і практичного доробку певної наукової школи.

Зауважимо, що нами схарактеризовано кілька чинників визначення принципів вибору напрямів і тем науково-педагогічних досліджень. Їх одночасне врахування вимагає системного підходу. Одна площина такої системи відповідає реалізації державної стратегії розвитку вищої освіти та Збройних Сил України. Предметом другої площини є потреби наукової галузі військової педагогіки в збереженні та примноженні наукових здобутків, розвитку наукових шкіл. А третя площина зумовлена потребами суб'єктів упровадження результатів наукових досліджень: вищі військові навчальні заклади (ВВНЗ) та військові навчальні підрозділи вищих навчальних закладів (ВНП ВНЗ) потребують не лише теоретичних моделей та концепцій реформування, а й відповідних технологій, методик та практичних рекомендацій, які пройшли перевірку та апробацію.

Озвучена нами позиція дозволяє віднести до кола принципів визначення актуальних напрямів науково-педагогічних досліджень у галузі військової освіти та відповідних тем такі:

актуальності – задоволення методологічних, технологічних та методичних потреб розвитку системи військової освіти та науки, реалізації державної політики в галузі вищої освіти, підготовки військових фахівців та реформування Збройних Сил України;

сучасності – врахування в ході проведення наукових досліджень поточних завдань Міністерства оборони України, вимог національного законодавства в галузі освіти та науки, новітніх досягнень педагогічної науки, тенденцій розвитку національної освіти, кращого досвіду підготовки військовослужбовців в інших країнах;

системності – окремі дослідження здійснюються з урахуванням єдиної сукупності компонентів системи військової освіти та науки, взаємозв'язків

між ними та на тлі розуміння цілісної сукупності зовнішніх і внутрішніх чинників та умов, що визначають стан функціонування галузі військової освіти та науки;

послідовності та наступності – окремі наукові дослідження утворюють логічну послідовність в розв’язанні актуальних наукових проблем галузі військової освіти та науки з урахуванням динаміки її розвитку;

практичної затребуваності результатів досліджень і можливості їх впровадження в практику освітньої та наукової діяльності ВВНЗ (ВНП ВНЗ) – кінцевий науковий продукт проходить обов’язкову апробацію у ВВНЗ та ВНП ВНЗ, в ході якої враховуються їх пропозиції, а результати досліджень надаються споживачу в формі організаційно-методичних, навчально-методичних чи науково-методичних рекомендацій або відповідних посібників для подальшого впровадження в практичну діяльність.

Дотримання цих принципів дозволило Управлінню протягом багатьох років налагодити тісну співпрацю з ДВОНСГП МОУ, який є традиційним замовником науково-дослідних робіт. Останнім часом в управлінні виконувалися роботи, присвячені створенню системи підготовки і фахового удосконалення науково-педагогічних працівників та моніторингу якості підготовки військових фахівців у ВВНЗ та ВНП ВНЗ. Події останніх років у нашій країні, що змінили напрямок військово-політичного вектору розвитку держави взагалі, умови проходження військовослужбовцями служби, зумовили фундаментальні реформи в Міністерстві оборони України та висунули нові вимоги до змісту і якості підготовки фахівців, системи наукового забезпечення діяльності ВВНЗ та ВНП ВНЗ. Відповідно реформуванню підлягає й уся галузь військової освіти та науки, адже до сьогодення часу вона представляла систему, що здатна підготувати фахівця за старими вимогами до змісту та рівня сформованості його професійних компетенцій. При цьому сама підготовка здійснювалася за старими навчальними програмами, що втратили свою сучасність через розвиток військових технологій у світі, на застарілій навчально-матеріальній базі з використанням навчальних технологій 80-х років минулого сторіччя, відповідно і якість підготовки фахівця була низькою, але в умовах мирного життя й відсутності видимих зовнішніх загроз цілком задовольняла сектор оборони.

Зазначені обставини враховані в провідному нормативному документі, що визначає напрями реформування Збройних Сил України, – Указі Президента України від 6 червня 2016 року № 240/2016 “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 травня 2016 року “Про Стратегічний оборонний бюлетень України” [5]. В цьому документі визначено мету проведення оборонної реформи в Україні – набуття та підтримання силами оборони необхідного рівня бойової готовності і здатності до виконання завдань оборони держави (оборонних спроможностей), ефективного реагування на виникаючі воєнні загрози й воєнно-політичні виклики національній безпеці, підвищення рівня оперативної сумісності Збройних Сил України та інших військових формувань з підрозділами збройних сил держав – членів НАТО та ЄС до

виконання спільних завдань в міжнародних операціях із підтримання миру і безпеки. Для досягнення якої визначені стратегічні та оперативні цілі. Зокрема стратегічній цілі 5 “Професіоналізація сил оборони та створення необхідного військового резерву” відповідає оперативна ціль 5.2 “Удосконалення системи військової освіти та підготовки кадрів”. Показником досягнення останньої визначено такий очікуваний результат: система військової освіти набула практичного спрямування навчання, впроваджено в навчальний процес передові методики підготовки збройних сил держав – членів НАТО, а також технології дистанційного навчання, військові навчальні заклади забезпечені сучасними і перспективними зразками озброєння та військової техніки, тренажерами та навчально-тренувальними комплексами. Цей результат дозволив ДВОНСГП МОУ (замовнику науково-дослідних робіт Управління) зосередити увагу в забезпеченні наукової підтримки реформ військової освіти на, зокрема, аспектах вивчення та запозичення кращого досвіду підготовки військових фахівців у країнах-членах НАТО та широкого запровадження технологій дистанційного навчання у ВВНЗ та ВНП ВНЗ. Ці аспекти і визначають загальні напрями науково-педагогічних досліджень у світлі реформ Збройних Сил України.

Подальші консультації із замовником дозволили керівництву Управління конкретизувати ці напрями та визначити понятійно-категоріальний апарат наступних тем науково-дослідних досліджень на підставі вище зазначених принципів.

Однією з тем визначено “Організаційно-методичні засади використання в національній військовій освіті системи підготовки фахівців у навчальних закладах країн-членів НАТО”. А її метою – удосконалення системи військової освіти України на основі запровадження “дорожньої карти” використання в навчальному процесі системи підготовки фахівців у навчальних закладах країн-членів НАТО.

Інша тема – “Теоретичні та технологічні засади дистанційного навчання у національній військовій освіті України”, виконання якої передбачає удосконалення системи військової освіти України за допомогою використання в навчальному процесі ВВНЗ та ВНП ВНЗ технологій проектування, розробки та впровадження дистанційного навчання.

Вибір замовником третьої теми зумовлений тим, що на сьогодні у Збройних Силах України не реалізовано програмно-цільовий принцип замовлення НДР в інтересах системи військової освіти, а ідеологія наукового забезпечення розвитку відповідної сфери суспільного виробництва, пріоритетних напрямів діяльності не розвивається та не впроваджується, що протирічить вимогам Порядку формування і виконання замовлення на проведення фундаментальних наукових досліджень, прикладних наукових досліджень та виконання науково-технічних (експериментальних) розробок за рахунок коштів державного бюджету, який затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2004 р. № 1084 [9]. Крім того, організація наукової роботи у ВВНЗ та ВНП ВНЗ залишається такою, якою була за радянських часів, а тому є неефективною з багатьох причин. Отже, в своїй освітній та науковій політиці ДВОНСГП МОУ визначає ще один

напрям реформування вищих навчальних закладів – з метою організації наукових досліджень у відповідності до загальнодержавних документів та європейських стандартів. Відповідно наступною темою науково-дослідної роботи, яка виконуватиметься Управлінням найближчим часом, є “Обґрунтування концептуальних засад наукового забезпечення функціонування та розвитку системи військової освіти”, а її метою – визначення механізмів побудови та розвитку системи наукового забезпечення військової освіти, що відповідала б Європейським стандартам.

Висновки (в т.ч. перспективи подальших досліджень у даному напрямку). Результатами проведеного дослідження є: визначення засадничих принципів вибору напрямів і тем науково-педагогічних досліджень у галузі військової освіти, з’ясування вимог керівних документів, що закладені в основу реформ Збройних Сил України, встановлення найбільш актуальних напрямів науково-педагогічних досліджень, відповідних тем та їх цільових орієнтирів. Зазначені результати використовуватимуться при подальшому плануванні наукових досліджень у галузі військової освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Науменко М.І.* Управління якістю військової освіти: теорія, методологія, практика / М.І. Науменко, Ю.І. Приходько // Наука і оборона. – 2009. – № 1. – С. 40–50.
2. *Радецький В.Г., Телелим В.М., Даник Ю.Г.* Питання трансформації оборонних структур України та удосконалення системи військової освіти / В.Г. Радецький., В.М. Телелим, Ю.Г. Даник // Наука і оборона. – 2009. – № 1. – С. 15–18.
3. *Черних Ю.О.* Військова освіта України: стан, проблеми, перспективи інноваційного розвитку / Ю.О. Черних // Збірник наукових праць ЖВІ НАУ. – 2011. – №. 4. – С. 13–21.
4. *Моїсєєнко О.М.* Інтеграція військової та цивільної освіти – співпраця на користь суспільства / О.М. Моїсєєнко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nudu.io.ua/s410297/integraciya_viyskovoe_ta_civilnoe_osviti
5. Указ Президента України від 6 червня 2016 року № 240/2016 “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 травня 2016 року “Про Стратегічний оборонний бюлетень України” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/2402016-20137>
6. *Порев С.М.* Університет і наука. Епістемологія, методологія і педагогіка виробництва знань [монографія] / С.М. Порев. – Київ: Хімджест, 2012. – 384 с.
7. Університетська наука та інноваційний розвиток економіки // Доповідь ректора НТУУ “КПІ” М.З. Згуровського на Міжнародному інноваційному форумі країн СНД 27 вересня 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kpi.ua/1132-photo>
8. Закон України “Про вищу освіту” // Голос України. – 2014. – № 148. – С. 9–19.
9. Постанова Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2004 р. № 1084 “Про затвердження Порядку формування і виконання замовлення на проведення фундаментальних наукових досліджень, прикладних наукових досліджень та виконання науково-технічних (експериментальних) розробок за рахунок коштів

державного бюджету” [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1084-2004-%D0%BF>.

А.А. Кучерявый, доктор педагогических наук,
доцент,
И.И. Кузьмич, полковник, кандидат
юридических наук,
О.А. Митягин, полковник
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховського

АКТУАЛЬНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ И ТЕМЫ НАУЧНО- ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ В КОНТЕКСТЕ РЕФОРМ ВООРУЖЕННЫХ СИЛ УКРАИНЫ

Статья посвящена решению проблемы целостности подготовки к реформированию военного образования в условиях системных изменений в Вооруженных Силах Украины. Сформулированы основополагающие принципы определения направлений и тем научно-педагогических исследований в отрасли военного образования: актуальности, современности, системности, последовательности и преемственности, практической востребованности результатов исследований и возможности их внедрения в практику образовательной и научной деятельности учебных заведений. Выявлены требования руководящих документов, которые заложены в основу реформ Вооруженных Сил Украины и касаются военного образования. Установлены наиболее актуальные направления научно-педагогических исследований, соответствующие темы и целевые ориентиры.

Ключевые слова: Вооруженные Силы Украины, реформа, исследование, военное образование, принципы, направление, тема.

A. Kucheriavyi, doctor of pedagogical sciences,
associate professor,
I. Kuzmych, colonel, candidate of legal sciences,
O. Mitiagin, colonel
The National Defence University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskiy

THE ACTUAL DIRECTIONS AND THEMES OF SCIENTIFICALLY- PEDAGOGICAL RESEARCHES ARE IN THE CONTEXT OF REFORMS OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE

The article is sanctified to the decision of problem of integrity of preparation to reformation of military education in the conditions of system changes in The Armed Forces of Ukraine. Fundamental principles of determination of directions and themes of scientifically-pedagogical researches in industry of military education are set forth: to actuality, contemporaneity, system, sequence and following, practical highly sought of results of researches and possibility of their introduction in practice of educational and scientific activity of educational establishments. The requirements of leading documents that are basis of reforms of The Armed Forces of Ukraine and touch military education are found out. The most actual directions of scientifically-pedagogical researches, corresponding themes and aims are set.

Keywords: The Armed Forces of Ukraine, reform, research, military education, principles, direction, theme.